

НАГЛАСИ И СОЦИАЛНИ ДИСТАНЦИИ НА НАЙ-ГОЛЕМИТЕ ЕТНИЧЕСКИ ОБЩНОСТИ В БЪЛГАРИЯ СПРЯМО ИМИГРАНТИ

Йоланда Зографова¹, Диана Бакалова²,
Антоанета Христова³, Борян Андреев⁴

***Резюме.** Засилените процеси на мобилност и миграция, особено след присъединяването на България към ЕС, водят до увеличаване на етническото многообразие, до промяна в конфигурацията на етносите и до усложняване на междуетническите отношения в страната. Редом с традиционните етнически малцинства, нараства броят и на имигрантските малцинства, най-вече от арабски страни. Основна цел и принос на представеното изследване е проследяване на нагласите и социалните дистанции спрямо имигранти – руснаци и араби – не само на българското етническо мнозинство, но и на най-големите етнически малцинства в страната – български турци и роми. Изследването е проведено сред 1216 лица с българска, турска и ромска етническа самоидентификация в 3 области с различно съотношение на етносите – Монтана, Кърджали и Стара Загора. Най-общо, резултатите разкриват, че нагласите спрямо руснаците са по-положителни, а дистанциите спрямо тях – по-къси в сравнение с тези към арабите в България. Но дори нагласите към арабите не са толкова негативни, колкото нагласите към традиционно най-дискриминираното ромско малцинство. Етносът е значим фактор, диференциращ нагласите и социалните дистанции спрямо двете имигрантски общности. Проследява се и ефектът на възприетия икономически статус, както и влиянието на социално-демографски фактори като пол, възраст, степен на образование и религиозност.*

Ключови думи: имигранти, малцинства, бежанци, нагласи, социални дистанции, междуетнически отношения

Междуетническите нагласи в България и изследването им традиционно се свеждат предимно до отношенията между българското етническо мнозинство – 84.8% по данни на Преброяване 2011 (НСИ, 2012), и исторически установените в страната етнически малцинства – най-вече български турци, роми, помаци, евреи и арменци. Българските турци (8.8%) и роми (4.9%) съставляват най-големите етнически малцинствени общности в страната (пак там). Доклад на Европейската комисия срещу расизма и дискриминацията (ECRI, 2009) и множество научни изследвания разкриват дискриминационния характер на нагласите на етническото мнозинство към малцинствата и най-вече към ромския

¹ Доц. д-р Йоланда Зографова – Институт за изследване на населението и човека при БАН
Адрес за контакти: zogrofova@abv.bg

² Гл. ас. д-р Диана Бакалова – Институт за изследване на населението и човека при БАН
Адрес за контакти: diabakalova@gmail.com;

³ Доц. д-р Антоанета Христова – Институт за изследване на населението и човека при БАН
Адрес за контакти: a.hristova@iphs.eu

⁴ Ас. Борян Андреев – Институт за изследване на населението и човека при БАН
Адрес за контакти: borian@abv.bg

етнос (вж. Томова, 2000, 2009; Пампоров, 2008; Vassilev, 2004, 2010; Tomova, 2013). Очевидна е значимостта на проучване на тези проблеми с оглед търсене на научно-обосновани решения и въвеждане на адекватни анти-дискриминационни мерки.

През последните 20-ина години или по времето на т.нар. преход към демокрация и особено след присъединяването на България към ЕС, броят на имигрантските общности и етническото многообразие в страната все повече нарастват. Това се обяснява с кръстопътното географско местоположение на България, с многовековната история на страната, както и със засилената мобилност и миграция в Европа и по света в резултат на множество социално-икономически и политически промени, вкл. военни действия. Макар че България е по-често зона за преминаване и временно настаняване, отколкото крайна дестинация за имигранти, бежанци и търсещи убежище, тези процеси неизбежно водят до промяна на конфигурацията на етносите и до усложняване на динамиката на междуетническите отношения в страната, които и без това се характеризират с дискриминационни нагласи и предразсъдъци по отношение на етническите малцинства. В доклада на Европейската комисия срещу расизма и дискриминацията от 2009 г. се изразява загриженост относно явния характер на предразсъдъците към имигрантите, особено от страни от Африка и Карибския басейн, както и относно атмосферата на нетолератност спрямо ромската общност, поддържан от медии и десни политически партии в страната (ECRI, 2009).

Въпреки видоизменената структура и динамика на междуетническите нагласи, много изследователи посочват, че през последните две десетилетия тези нагласи са станали относително по-позитивни и проследяват тяхната динамика (Босаков, 2010; Накова, 2010; Неделчева, Пехливанова & Драганов, 2003; Пампоров, 2009; Стоицова, Зографова & Клиначарски, 1998). Според някои, изключение от тази тенденция се проявява по отношение на ромския етнос, който продължава да бъде стигматизиран и отхвърлян не само от мнозинството, но и от етническите малцинства (Томова, 2000) във всички сфери на живота (Vassilev, 2004). Същевременно, ако в края на 90-те г. на 20 в. явните предразсъдъци са характеризирали нагласите към ромите в страните от Централна и Източна Европа за разлика от скритите предразсъдъци в страните от Западна Европа (Topalova, 2002), то днес, въпреки че това твърдение все още е валидно, в страни от Централна и Източна Европа също се наблюдава преход към нови форми на „модерен расизъм“ (Tomova *et al.*, 2013: 183).

Проучванията, които включват имигрантски общности - араби, китайци, руснаци, украинци, вьетнамци и имигранти от съседни държави – македонци, сърби, румънци, гърци и турци – са относително ново направление на изследване на междуетническите отношения в България (Zografova, Bakalova, Kotzeva, & Stoyanova, 2010). Броят на бежанците и имигрантите, особено от арабския свят към България и други европейски страни през последните месеци е тол-